

Devlet okullarında din eğitimi konusunda görüşümü dile getirmek için önsöz sayılabilecek iki yazı yazdım (3 ve 17 Ağustos). Önce herkesin kendi inancına ayrı bir değer biçmesinin çok doğal olduğunu ama tam da bu yüzden pratikte bu alanda bazı sıkıntıların yaşandığını anlatmaya çalıştım. Örneğin bütün inançlara karşı eşit mesafeli olamıyoruz ve bize göre doğru olanı herkese benimsetmeye çalışıyoruz. İkinci yazımda hemen hemen bütün ülkelerde okullarda okutulan din derslerinin, farklı din gruplarında, çocuklarına inançları dışında propaganda yapıldığına inandıklarından rahatsızlıklar yarattığını dile getirdim. Bu tür bir eğitim ise ne laik devletle ne eşitlikle ne de “ötekine” saygı ile uyumlu sayılabiliyor.

Günümüzde okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi başlığını taşıyan ders kitaplarına daha somut olarak baktığımızda şu özellikleri görüyoruz: 1) İslam ve öteki din ve inançlar tek bir açıdan yorumlanmaktadır. Bu alanda farklı yorumların varlığı öğrencilere duyurulmamakta hatta farklı yorumların olabileceği ima bile edilmemektedir. Sürekli “biz” ve “bizim dinimiz” denmekte ve bu ifade ile belli bir din ve bu inancın yorumu anlatılmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımla farklı inanç grupları dışlanmış olmaktadır. 2) Aynı konular, öyküler ve örnekler birkaç kez tekrarlanmakta. Bu tekrarlar dördüncü sınıftan on ikinci sınıfa kadar dokuz yıl boyunca aralıksız sürmektedir. Öğretmekten çok ezberletmek ve benimsetmek anlayışı egemendir. Bu ders ise bütün öğrenciler için “zorunludur”. 3) Farklı inançlardan ya hiç veya çok az söz edilmektedir. Örneğin bu din kitaplarında “Tasavvuf”, “tevhit-i vücud” gibi kelimelere rastlanmıyor; Hristiyanlık Kuran’a göre anlatılıyor. Bazı inançlar ise yanlış ve önyargılı olarak ele alınmakta. Örneğin aynı başlık altına ateizm satanizmle ilişkilendirilmekte, “vahye dayanmayan inanç biçimlerinin satanizm gibi zararlı akımların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır” denmekte ve satanistlerin insanlara işkence ettikleri, şiddeti teşvik ettikleri anlatılmaktadır (9/s.16).

Kitapların içerdiği yanlışlara ve bilim dünyasının (örneğin sosyal psikolojinin, toplum biliminin ve biyolojinin) kabul ettiği bazı anlayışlarına karşı çarpıcı polemikli retoriğine burada değinmeyeceğim. Ancak temel bir iki çelişkiyi hatırlatmak istiyorum. Bir yanda “Laik devlet... din ve inançlar karşısında tamamen tarafsızdır” (9/87), “Devlet dini inanç ve düşüncelerin belirleyicisi değildir” (7/s.126), “Bağnaz kişiler ... herkesin kendileri gibi düşünmesini ... isterler” (7/s.127) denmekte, dinde zorlamanın olmaması gerektiği de sık sık vurgulanmakta (örneğin 8/s.24 ve s.99; 10/s.92) ancak bu ilkeler pratikte uygulanmamaktadır. Kitaplardaki bazı anlayışlar T.C. Anayasası’yla da çelişmektedir. Örneğin millet (ve dolayısıyla vatandaşlık) tanımını dine dayandırılmaktadır: “Her milletin kendine has dini ... bayramları bulunur” (5/s.106). Bu anlayışa göre çoğunluğun dini “milletin” dini sayılmaktadır. “Millet olarak ... dini bayramlarımızda ... toplum olarak birlikte seviniriz” gibi cümleler (5/s.106), öğrencilere “dini cemaat anlayışına dayalı bir millet” algılaması yaratmaktadır. Yani resmi dini bayramlara, kendi farklı inançları yüzünden katılmayanlar “toplum olarak birlikte sevinen” toplumun ve milletin dışında bırakılmakta. Yazarların böyle bir anlayışı benimsedikleri izlenimi bu kitaplarda yaygındır.

Öğretilen inanç bir doğruluk ve hatta bilimsellik olarak ele alınmaktadır. Birçok kez dini inancın, yalnız “bizim inancın”, nasıl mantık ve bilimle kanıtlandığı anlatılmaktadır. Bir inancın her türlü tartışmaya son veren bir “doğruluk” olarak benimsetilmeye çalışılması, burada “Doğu pozitivizmi” diye adlandıracağım bir anlayışa işaret etmekte. Böyle bir anlayış hem dini ve öğretilenleri “son ve tartışılmaz” doğrulara dönüştürmekte hem de farklı görüşlerin artık “meşru” sayılmamasına neden olmaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin kritik düşünce gelişmelerini engellemektedir. Bu tür bir “bilgi” aşılması toplumsal uzlaşma, birlikte yaşama, karşılıklı anlayış ve saygı konularında ciddi sıkıntılar yaratabilir. Ulusal mutabakat bu tür “yarışmalar” yüzünden yara alabilir. Bu tür tezler karşı tezleri de tetikler ve doğurur. Kısacası, bu kitaplar eleştirel düşünceye ve empatili yaklaşıma ters düşen bir anlayışla kaleme alınmıştır.

Sonuç olarak son üç yazımla savunduğum şudur. Bir dini öğreten kitaplar yukarıda anlattıklarımın pek farklı olamaz. Bütün dinleri aynı kıstaslarla ele alan, inançları tarihsel bir olgu olarak konu edinen sosyoloji kitaplarından söz etmiyorum. Din kitapları insanların inandıklarını anlatır ve “herkesi” memnun etmesi gerçekçi bir beklenti olamaz. Amacım bu kitapların eksikliklerini gösterip daha iyilerini önermek değildir; çabam bu kitapların bir dereceye kadar düzetilebilse de pek farklı olamayacağını anlatmaktır. Bütün dünyada “dinimiz” böyle anlatılır. Sorun bu derslerin devlet okullarında herkes için “zorunlu” olmasıdır. Çözüm ise bu alanda aranmalıdır. İkinci yazımda üç olanaktan söz etmişim: İlk öğretimde 1) Bu ders seçmeli olsun veya 2) okullarda her inanç/din/mezhep grubu kendi dinini öğretsin (bu öneriyi hiç pratik bulmuyorum) veya 3) devlet okullarda din dersleri hiç okutulmasın ve isteyen dinini okul dışında kendi din adamlarından veya anne ve babanın seçeceği kimselerden öğretsin.

Bu önerdiğim seçeneklere karşı çıkanlar, paradoksal bir biçimde, farklı kutuplarda olduklarına inanan ama benzer ayna-karşıtı kaygıları paylaşan kimseler olmuştur. Bir yanda “laik” düzenin savunucuları çocukların “bilim dışı yanlış şeyler” öğrenmemeleri için din eğitiminin merkezi devlet kontrolünde olmasını savunuyor. Din eğitime önem verenler ise dinin “yanlış öğretilmesini” istemediklerinden bu eğitimin (kontrol edilen) devlet kontrolünden çıkmasına kabul edememektedirler. Yani pozitivizmin batılısı gibi doğulusu da var! Her iki yanın da çekindiği ve istemediği, insanların “başiboş” bırakılmalarıdır; kontrolün kaçırılmasıdır; birilerinin “cahil insanımıza yanlış şeyler” öğretmesidir; vesayetin yok olmasıdır. Bireye güvenmemenin işaretleridir bunlar ve bu korku toplumun derinliklerine kadar sızmıştır. Bireyler bile kendilerine inanmamakta, otoriter bir vesayetin devamını istemektedirler. Geçenlerde Alevi çalıştaylarının sonunda dede ve zakirlerin de devletin memuru olarak çalışmalarını istendiğini öğrendik (27.8). Hangi devlet her inanç grubunun bu tür isteklerini ülke çapında karşılayabilir ki?

*